

Награда „Доситеј Обрадовић“ Љубомиру Симовићу

Исказујући поштовање свом великом књижевном претку, Љубомир Симовић је једну кратку песму (у питању је катрен) са дугим насловом („Посвета на једном примерку „Живота и прикљученија“ Доситеја Обрадовића“) у књизи „Тачка“ посветио Доситеју Обрадовићу. Али је поред тога за нас, окупљене овде, веома значајно и нешто друго. Наиме, објављивање „Живота и прикљученија“ Доситеја Обрадовића 1989. године у Нолитовој антологијски конципираној библиотеци „Српска књижевност“, а у оквиру серије „Мемоари, дневници, аутобиографије“, са поговором Љубомира Симовића, било је један од оних догађаја који временом добијају дубље значење. Сама чињеница да је Љубомир Симовић вечерас са нама као добитник награде са Доситејевим именом, свакако је добар повод да на тај поговор, објављен под насловом „Доситеј на коњу Белерофнтовом“, бацимо мало више светла.

Већ од првих реченица видимо да се Симовић јако добро сналази и у сфери књижевно-историјских и у области чисто генолошких питања, пошто он, наиме, после помно изведене анализе, више него убедљиво показује да Доситеј Обрадовић у српској књижевности није само велика фигура епохе „рационализма и просвећености“, већ и да га „прожимају неке од оних црта од којих се склапа лик епохе сентиментализма“. Исто тако, указујући на то да Доситеј „у својој књизи не пише само о свом животу, него излаже, и спроводи, један велики просветитељски програм“ чија је основна лозинка да свака људска делатност „има цену од ползе коју узрокује“, Љубомир Симовић настоји да укаже на хибридни карактер Доситејевог дела, на чињеницу да се у њему сусрећемо „са мноштвом литерарних форми“, у распону од мемоара, аутобиографије, поучног романа, породичног романа, романа у писмима до егземплума и низа једноставних облика.

Ако ове појединости сведоче о ономе што се о аутору књиге есеја „Дупло дно“, мање-више, добро зна, онда, нема сумње, да постоје и неки други разлози да се у Симовићев поговор „Животу и прикљученијима“ Доситеја Обрадовића загледамо још пажљивије. Описујући путовања као најважнију Доситејеву страст, али и као основно средство да се реализује уверење да је свет школа, Симовић ће истаћи како „рационалистичка тензија и намера понекад, макар и минимално и једва видљиво, попуштају под притиском нечег дубљег, слободнијег, неконтролисаног“, нечега што омогућава да се у Симовићевој свести пробуде асоцијације на другог великог путника српске књижевности, на Растка Петровића, али и на Јована Стерију Поповића и његову величанствену песму „Спомен путовања по долњим пределима Дунава“. И тако је Симовић довео у везу Доситеја са поезијом и песницима, тако је дошао у прилику да постави реторичко питање: „да ли песнички ставови доводе Доситеја и до песничких резултата?“

Да би одговорио на ово питање Љубомир Симовић је морао да уђе и у ону сферу која и њега самог повезује са Доситејем Обрадовићем. Подсећајући нас, наиме, на чињеницу да „читајући „Живот и прикљученија“, ми нећемо увек сазнати шта је све Доситеј видео на својим путовањима, али ћемо увек бити обавештени о томе шта је јео и пио“, Симовић ће, подвлачења ради, додати и да нам Доситеј „ни слова није рекао о ономе што је видео у Лувру“, али „нас прецизно обавештава да му кнински сељак, доводећи му дете на школовање, доноси „две меричице пшенице и две оке масла и један велики сирац““. Плашећи се, пак, могућности да ова и оваква места у „Животу и прикљученијима“ могу бити погрешно схваћена, Симовић истиче да „Доситеј у јелу и пићу не ужива само као сладокусац, него и као човек који као да осећа сакралну вредност хране и обедовања“, тачније речено он је, по Симовићевом тачном запажању, човек у чијем „односу према храни ми можемо препознавати и сећање на култ плодности, и на култ Мајке Земље“. Од овог запажања па до уверења да „Доситеј природу слави као Божје дело, као неисцрпну, „живу и дјејствителну књигу“, односно да Доситеј „у свему препознаје извесну меру божанствености“, само је један корак и то корак који нас води и ка поезији Љубомира Симовића.

Поезији Љубомира Симовића нас, чини се, највише приближава оно место у предговору „Животу и прикљученијима“ у коме се истиче како у једном опису „озарено је и стакалце зејтина, озарена је и чаша цариградске ракије; озарена је и бутељка корфиотскога вина, озарена је и риба на столу, озарени су и људи који седе око стола...“, пошто нам то место звучи као аутопоетички опис, тачније као опис изведен руком песника који је, примера ради, у „Источницама“ земаљски живот умео тако да приближава сферама сакралног и неземаљског да су у јесен и богови „силазили с неба и облака“ тражећи „зимницу и жену уз коју ће да презиме“, пристајући притом „божанско за овчарско“ да мењају „име и презиме“. Како је постала могућа оваква инверзија, шта то омогућава да богови и људи, у песничкој визији, замењују места? Одговор на ово питање нећемо лако наћи ако не пођемо од неколико наоко једноставних чињеница. Прва је свакако она која проистиче из околности да Љубомир Симовић, анализирајући песничка остварења великих српских песника, настоји да укаже на потребу савремених песника да допру до онога што је садржано у првим сликама и митолошким садржајима који чине језгро сваке културе. Ту потребу Симовић означава као песникову тежњу да се напије „прве воде“, пошто се у томе скрива и могућност да се дође до онога што је у једној националној култури првобитно и најуниверзалније, па, самим тим, и најподесније за тумачење људске судбине, за градњу књижевне слике света.

Ово симболичко укрштање имена Доситеја Обрадовића и Љубомира Симовића збива се у једном веома важном тренутку. Наиме, од објављивања прве песме Љубомира Симовића, песме „Балада о обичном човеку“, прошле су шездесет и четири године и опус Љубомира

Симовића је у овом часу сложен, сложен на онај начин на који су били сложени опуси наших великих писаца између два светска рата, писаца какви су пре свега Иво Андрић, Милош Црњански, Растко Петровић и Момчило Настасијевић. Као што су они са лакоћом са поезије прелазили на прозу, са кратких облика на оне који су суштински епски или драмски, са чисто фикционалних остварења на она која подразумевају и документарну подлогу, тако је то чинио и Љубомир Симовић, крећући се од лирских медаљона, као што је, примера ради, „Видик у Аушвицу“ ка поеми, као што је, рецимо, „Субота“, драмама, какве су „Чудо у Шаргану“ и „Путујуће позориште Шопаловић“ и специфичном облику романа-хронике, какво је „Ужице са вранама“, исписујући успут и есејистичке текстове, тумачећи дела ликовне уметности, коментаришући врло разнолике појаве у нашем јавном животу, крајем прошлог и почетком овог века, када су се системи вредности сурвали пред нашим очима. И мада је у овом часу опус Љубомира Симовића веома разноврстан, нема сумње да је поезија нуклеус Симовићевог дела, она тачка из које све полази и у коју се све враћа, тачно онако како је рекао Аугуст Вилхелм Шлегел истичући да је поезија „заједничко средиште свих уметности, у које се оне враћају и из којег поново излазе“.

Кад год говори о поезији Љубомира Симовића критичар мора да зазебе, и то не само због одговорности коју и иначе носи његов задатак, већ и због тога што излази на проверу пред аутора који је, између осталог, написао и једну од најбољих есејистичких књига, „Дупло дно“. Ову књигу је Симовић објавио у неколико верзија (у првом издању, „Просвета“, Београд, 1983, она је садржала само десет есеја, у другом издању, у оквиру Симовићевих дела у пет књига, СКЗ, БИГЗ, Просвета, Дечје новине, 1991, њу већ чини 21 оглед, док је у трећем издању, „Стубови културе“, 2001, књигу чинио 31 оглед, а у оквиру Одабраних дела Љубомира Симовића у дванаест књига, издавач Београдска књига, 2008, у „Дуплом дну“ су се обрела 34 огледа). Овај инвентар издања и броја огледа има за циљ само једно – да укаже на степен Симовићеве привржености једном задатку који није примаран задатак песника, али се тиче и тумачења песничке вештине, у распону од усменог песништва до стваралаштва наших савременика, као што је, примера ради, Милосав Тешић, и указивања на улогу песништва у култури. Наиме, у кратком огледу под насловом „О балади „Смрт војводе Пријезде““, стављајући у средиште свог интересовања песничко умеће следеће Јеце из Земуна и указујући на то да она кроз своју песму, у исто време, исказује „верност отаџбини и верност моралном принципу“, Симовић посебну пажњу поклања чињеници да оно што угрожава и војводу Пријезду и његову госпођу Јелицу и што у емпиријском виду има облик Турака под вођством цара Мемеда је, у ствари, нешто што „долази кроз лагуме ископане под Моравом“ и угрожава град „долазећи одоздо, из неких доњих, подземних, вода и мракова, као да није војска другог народа, неко другог, доњег света“. У ову слику сукоба два света, Симовић је и унео нешто од онога што је именовао као „прву воду“, а што се може означити као митолошка основа

једне културе, као основа за тумачење оног тамног предива из којег се сплиће трагика људске судбине.

И кад је већ реч о „првој води“ и песничкој потреби да се полази баш од ње, довољно је у овој прилици подсетити на једну од најпознатијих песама Љубомира Симовића, на триптихон „Епитафи са каранског гробља“. Спајајући један облик (натпис на гробном споменику) који нема књижевно порекло са обликом који то порекло има још од древних времена (тужбалица), Симовић није само показао склоност да гради, чисто морфолошки гледано, хибридни књижевни текст, већ је у први план поставио нешто сасвим друго – слику три прерано окончана људска живота и дубоку тугу коју та чињеница изазива. Трагички потенцијал прераних смрти сажимају речи из рефрена: „јој стани реци немој“, „јој стани крикни немој“, речи којима се градирано приказује жалост због губитка најближих. Сlike смрти, посебно слике смрти у рату, у сукобима међу људима, честе су у поезији Љубомира Симовића, свеједно да ли је његов лирски јунак злосрећни капетан Шуљагић или и сам у зло потонули Душан Радовић Кондор, који је „заклан јер је клао“. Захватајући градиво и из историјске сфере, опевајући, примера ради, повратак ратника који се чуди малености земље за коју је изгинуло толико много људи, Љубомир Симовић нам се указује као песник који изнад свега ставља светињу самог људског живота. И то је разлог што је баш он испевао толико химни елементарној лепоти постојања, а једна од њих је и она у песми „Јесењи предео са живином, дренком и шипурком“. Или фрагмент из „Чуда у Шаргану“ објављен под насловом „Песма о великој кући и породици“.

Мада је у грађењу својих песама користио врло различите интонације, у распону од химне до тужбалице, Љубомир Симовић је у циклусу „Путовање у Грчку“ показао и како модерни песник може да користи гротескно-хуморно становиште у настојању да покаже какав се однос може успоставити између различитих тачака гледишта у односу на античко наслеђе и његово место у савременом свету. Користећи у песми „Одисеј пред Киркиним свињцем“ један тако стари мотив као што је метаморфоза, Симовићев говорни субјект ће, на самом крају песме, завапити што, упркос томе што је он Кирки „мачем запретио“ и „великом је клетвом заклео престрављену“, „ни један од мојих другова не хтеде / из свињског у људски облик да се врати“. Тако се у једној наоко шалозбилној песми обрео и један врло важан детаљ – питање суштине бића, односно потреба да се остане веран тој суштини. И на овом месту ће се читалац Симовићевих песама подсетити да у песми „Окупација Ужица“ срећемо слику свеопштег ратом изазваног преображаја („Капути се претворили у шињеле / шешири у шлемове, ципеле у чизме, / ћирилица у латиницу“). Промена не захвата само градски затвор који је једини „остао оно што је и био: затвор / једина чврста, једина стална тачка, кроз све промене и времена“. А најзначајнији облик коришћења мотива преображаја у поезији Љубомира Симовића срећемо у циклусу

„Кондер“, тачније у напору да се изгради једна митолошки кодирана интерпретација простора у песниковом окружењу.

И ако је од прве објављене књиге „Словенске елегије“ (1958) до књиге „Планета Дунав“ (2012) Љубомир Симовић исписивао песме у којима срећемо и реминисценције на Други светски рат и слике захваћене из актуелне свакодневице подесне за дочаравање једног времена свеопште кризе и расула, ако је он, исто тако, могао лако и брзо да у свој текст призове митолошко градиво подесно да оно што је „овде и сада“ повеже са оним што је приповедач и романијер Слободан Џунић означавао као оно што је „одувек и као заувек“, сасвим је јасно да је поетичка еволуција код Љубомира Симовића ишла у једном више него очигледном правцу – песник је увек тражио могућност да у једном (појединачном) види друго (опште и универзално). А рекавши још доста давно да „универзално полаже јаја у сва гнезда“, Љубомир Симовић као да је градио мотивацију за потребу да у поједине песме уводи планинске крчме и њихове посетиоце, „гласове пред кафаном „Банија“ после фајронта“, сцене из рибарнице и са кванташке пијаце. У свему томе он је настојао да види нешто од онога што у себи садржи судбински потенцијал.

Кад год се прави осврт на опус који захвата подручја више књижевних родова и врста, постоји опасност да неки састојак тог опуса остане у другом плану. Тако је вечерас са драмама Љубомира Симовића. По суду историчара драме и позоришта, оне не само што су га сврстале у сам врх српске драмске књижевности, већ су и доказ да се и преко једног тако класичног усмено-књижевног текста, као што је балада „Хасанагиница“, односно преко читавог низа текстова у којима је дато епско тумачење боја на Косову или, на другој страни, преко слика егизстенцијалне пустоши и празнине у чијој се позадини наслућује простор за сакрално и онострано („Чудо у Шаргану“) и преко укрштања књижевности и стварности у ратном амбијенту кад се из људске природе много слободније оглашава зло („Путујуће позориште Шопаловић“), може доћи у прилику за аутентично тумачење трагичког потенцијала људске судбине. И мада је Симовић своје драмске текстове обликовао поштујући све узусе драме као засебног рода, он их ни на који начин није суштински одвојио од свог песничког света. Зато се и може рећи да се Симовићеве песме и драме суштински додирују у ономе што је за сваки облик књижевног стваралаштва основно – у настојању да се постојано осветљава оно што је најтеже осветлити – простор у коме се дотичу и преплићу световно и сакрално, историјско и свакодневно, стварно и фантазијско.

Потреба да се преплићу баш ови садржаји је проистекла из онога на шта нас стално упозорава Љубомир Симовић – из сазнања да се елементарно људско постојање објављује баш у тим преплетима и додирима и из потребе да савремена књижевност, ако

жели да сачува везу са оним што је најаутентичније у дугом постојању књижевности, мора да чини баш то – да следи основни импулс традиције и да се у ту традицију укључује са сопствене тачке у времену.

Радивоје МИКИЋ

